

ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ В ПОЕЗІЇ МИКОЛИ РУДЕНКА

Енергетичними джерелами життєвих процесів на Землі й у Всесвіті людство цікавилось здавна і дійшло висновку, що основним енергетичним джерелом біосфери є сонячна енергія, що й відображено у старовинних віруваннях та міфах різних народів та народностей світу, зокрема й українців, які здавна були сонцепоклонниками. Варто зазначити, що сонце- та вогнепоклонницькі ідеї є наскрізними й у творчості М. Руденка, проте вони не мають характеру фанатичного обоожнювання та поклоніння. М. Руденко, опрацювавши праці філософів, мислителів, економістів К. Маркса, Ф. Енгельса, В. Вернадського, Ф. Кене, Піфагора, К. Юнга, С. Подолінського та інших, обґрунтував свої міркування про сутність світоладу, в яких підкреслював, що «творцем усього суцього на Землі (в тому числі й Людини), рушійною силою суспільного поступу є не що інше, як сонячне світло, енергія космосу» [1, с. 8]. «... У пошуках енергетичних джерел життя, – пише М. Руденко, – ми звернулися до Сонця, а у пошуках фотона звертаємося до вакууму – тобто Світлової Нескінченності, що творить із власних глибин зоряні світи. < ... > Таким чином, людина не просто син Сонця – вона ще й онук Всесвіту» [2, с. 58].

Свої розмірковування й висновки М. Руденко не лише виклав у філософських та економічних трактатах, але й «провів» через низку поетичних творів, у яких обстоював залежність життя на Землі від сонячної енергії, а закони природи – у контексті творення Всесвіту: «Розмова з Сонцем», «Знову сонце зійшло...», «Думає Сонце житом-пшеницею...», «Сонцем зробиш на хвилину» [3, с. 174]. У цьому вірші прочитується глибинне розуміння автором одного з основних шляхів вивчення структури світобудови. Оскільки вогонь як плазмовий стан найбільше поширений у Всесвіті (плазма зірок, плазма в міжзоряному просторі), то вивчення вогню (плазми) через його випромінювання дало можливість описати внутрішню будову атомів та атомних ядер. «Вивчення вогню у його плазмову хвилину...», «Сонце, прошу тебе: не поспішай», «Вже сивіє

у сонця голова...» та ін. Так, описати структуру Всесвіту намагається поет за допомогою стихії вогню у вірші «Вогнище»: *«Гори, вечірнє вогнище, гори – / Можливо, ти єдине в світі чудо. / Розписані тобою вечори / Я навіть після смерті не забуду. / Твій теплий дух словами продзвоню, / Присівши поруч на траву зігріту. / І, може, сам я тільки стовп вогню / У вимірі невидимого світу. / ... / І калатає до гарячих скронь: / Ти у реальності чи у химері? / Немовби я через оцей вогонь / В Світобудову відчиняю двері»* різновиді відчиняє двері до знання про будову Всесвіту [4, с. 14].

Життєтворне та життєдайне Сонце, що є у своїй основі вогненною стихією, величезною зіркою, – наскрізний образ у ліриці М. Руденка, оскільки, на глибоке поетове переконання, без сонячного вогню – світла, тепла та фотосинтезу, якими воно забезпечує Землю, життя на ній неможливе: *«Чи знаєш ти в своїй простій потребі, / Що ми не хліб, а промені їмо, / Що сонце – не якась тарілка в небі, / Що всі ми в надрах сонця живемо?.. / Ми – тільки іскри із його горнила. / Ми – дух, що образ видимий прийма. / Нас мудре світло уночі наснило. / А поза цим – нікого з нас нема»* («Чи знаєш ти...») [3, с. 174].

Оскільки все живе на Землі, на переконання поета-мислителя, є результатом синтезу сонячної енергії, то змінити процес творення життя на Землі штучно (пришвидшити чи уповільнити) неможливо, тобто не можна змінити закони природи у створенні Всесвіту, не можна змінити закон творення додаткової вартості, не можна штучно збагатити Землю будь-якими додатковими ресурсами, окрім тих, що отримала вона від сонячної енергії [4, с. 201]. Таким чином, Микола Руденко піддав сумніву теорію додаткової вартості Карла Маркса. Ці свої переконання поет-мислитель репрезентує як у своїй теоретичній праці «Енергія прогресу. Нариси з фізичної економії», так і в поетичних творах, зокрема в «Метафізичній поемі»: *«Заглиблення у себе не минало / Безрезультатно: / Я вже добре знав, / Що трудова теорія сконала – / Її небесний промінь розтинав. / Той промінь, котрий з одного зерняти / Дає нам тридцять... / Вартість? Це ж вона! / Якби сміливу думку не спиняти, / Тут деякі відмерли б імена»* [5, с. 159].

Замислювався Микола Руденко і над Біблійним твердженням про п'ять хлібин, якими Ісус Христос зміг нагодувати багатотисячний натовп людей: «І мовив Ісус: “Приведіть усіх до Мене”. Він звелів людям посідати на траву, тоді дістав ті п'ять хлібин та дві рибини, підняв очі до неба, дякуючи Богу за їжу, розламав хліб і дав Своім учням, а вони роздали народу. Всі поїли й наїлися, а потім учні ще зібрали дванадцять кошиків із залишками їжі. А тих,

що їли, було близько п'яти тисяч чоловік, не рахуючи жінок та дітей» (Євангеліє від Матвія 14:14-21) [6]. Розкодовуючи притчово-ремінісцентний стиль Біблійного писання, Микола Руденко пояснював: «...ось як виглядають п'ять благословінь Світла або ж п'ять хлібин Христових: Солома – 2. Зерно – 3. Так ми отримуємо п'ять рівновеликих одиниць біологічної енергії, які беруть участь у «Таблиці» Ф. Кене» [7, с. 146]. Такі ж тлумачення додаткової вартості, закодованої в Біблійному писанні, поет-мислитель репрезентував у «Метафізичній поемі»: *«Тим часом я спинивсь на розрахунку: / Продукт сукупний має п'ять частин. / За логікою шикувалось струнко: / Ісус Христос... / І п'ять Його хлібин. / Адже ж не золото в основі – / Злаки! / Зерно й солома, їжа для людей / Та для тварин... / З'явилися ознаки / Порушення усталених ідей. / Ознаки катастрофи. / Помирала / Система ціла. / Йшов над нею суд. / Я розумів: звичайно, що до рала / І до землі додатки треба труд. / Проте леміш, чепіга та підкова / Не родять хліба. / Суть у землі, воді... / Отож залягта вартість додаткова – / Насправді тіло Боже...»* [5, с. 159].

Дійшовши у своїх розмірковуваннях до висновку, що на Землі існує три види сонячної енергії: 1) енергія вугілля, нафти, газу; 2) енергія гумусного шару; 3) нова енергія, що прибуває від Сонця, М. Руденко покладає надії на те, що Сонце у своїй електронній пам'яті містить для людства розумну програму, за якою воно (людство), перш, ніж вичерпати земні надра, приборкає термоядерну реакцію, яка надасть йому невичерпні джерела енергії [2, с. 57], а до того часу життя людства залежить від природних ресурсів, якими багата Земля. Разом із науковим розвитком та технічним прогресом, на думку поета, перед людством гостро постали величезні проблеми економічного ракурсу. У низці своїх поетичних творів митець намагається переконати сучасників, що вони повинні розумно використовувати наявні природні ресурси, тобто розпорядитися ними так, щоб їх вистачило на багато поколінь людей майбутнього, щоб не перервався життєдайний ланцюг на Землі. Поет-мислитель вважав, що відсутність духовного розвитку, недолугий споживацький принцип життя людини в період великих досягнень науки став загрозою для планети загалом [4, с. 203]. Непокійть його, наприклад, нічим не виправдане бездумно-хижацьке ставлення до земних надр у ХХ столітті. На цій проблемі наголошує митець, зокрема, у вірші «Балада про самогубство»: *«Кит говорить: / – Збагніть, я той, чий шлунок / Біблійного пророка вам зберіг. / Беріть мої кістки собі в дарунок – / Я сам їх кидаю на ваш поріг. / Запам'ятайте цю трагічну дату / І не глуміться із моїх старань. / Я помираю, щоб сигнал*

подати: / Ви, люди, вийшли на останню грань. / Онуки, пограбовані дідами, / Не матимуть ні їжі, ні тепла. / Материки, закуті холодами, / Навік поглине крижана імла...» [3, с. 520]. До ощадного використання корисних копалин закликає М. Руденко у вірші «Радіозоря»: «Планета схожа на корову, / Яку ми доїмо щодня, / Щоб кинуть образ кинуть слово. / А що в них – правда чи брехня? / Здобуток чи, можливо, кара? / Що збережуть від нас віки? / Вже голоду страшна примара / Бере в полон материки» [3, с. 354].

Таким чином, світова економіка, що безпосередньо пов'язана з екологією, у ХХ столітті зіткнулася з глобальними наріжними проблемами, вирішити які, на слухну думку М. Руденка, можна лише спільними розумовими та етико-моральними зусиллями усіх людей на Землі, до чого поет і закликає людську спільноту [4, с. 204]. Нерозуміння та небажання більшої частини людства задуматися над усіма глобальними проблемами, що ініціювали б збереження існування життя на Землі, неабияк хвилювало митця. Так, М. Руденко переймається проблемою тотального винищення давніх лісових масивів: «Непривітно стало біля хати – / Дуб козацький на стільці берем. / Бачиш, як ми нищимо Карпати? / Наче Бог зробивсь перукарем...» («Чи скажу, чи не скажу нікому...») [3, с. 326]. Засмучується поет також непомірним засмічуванням природних об'єктів побутовим сміттям та забрудненням душ людських через пустоголові амбіції і жорстокі військові ігрища деяких неадекватних владців: «Танцюй, гуляй! Завалимо ліси / Бляшанками та битими пляшками. / А хтось захоче гратися полками – / Хіба ж ти заборониш, не даси?» («Содом») [3, с. 352]. Екологічні проблеми безпосередньо пов'язані з морально-етичними, неодноразово наголошує поет і має рацію. Велике зло вбачає він не лише в жадібності, бездумності, непомірній амбіційності людській, але й у безпринципній та бездушній байдужості. Саме вона породжує оте зло, що останнім часом процвітає на землі, наголошує М. Руденко: «Кличе, гукає Касандра здалека: / – Люди! Ні битви не вчать вас, ні мор. / В нашій байдужості є небезпека / Більша, ніж сотні водневих потвор» («Ночі мої, зачаровані ночі!») [3, с. 398].

Отже, Микола Руденко спрямовував свої розмисли на ставлення до життя суспільства, в якому його найбільше цікавила субстанція людської духовності. Митець-інтелектуал, якому було дано таланти мислити глобально й стратегічно, занепокоєний був стрімким розвитком науки і техніки та неспівмірним відставанням людства у морально-етичному розвитку, про що він неодноразово наголошував, як у своїх філософсько-наукових працях, так і в поетичній творчості, апелюючи до людського розуму й серця.

Список використаних джерел

1. Мусієнко О. Пророк. *Енергія прогресу. Нариси з фізичної економії* / Микола Руденко. Вид. 2-ге, допов. Тернопіль : Джура, 2005. С. 4–15.
2. Руденко М. Д. Енергія прогресу. Нариси з фізичної економії. Вид. 2-ге, допов. Тернопіль : Джура, 2005. 412 с.
3. Руденко М. Д. Вибране. Вірші та поеми (1936–2002) / [упорядк., передмова і післямова Талалая Л. М.]. Київ : Дніпро, 2004. 800 с.
4. Віват Г. І. Наукова поезія ХХ ст. : монографія. Одеса : ВМВ, 2013. 240 с.
5. Руденко М. Д. Прозріння. Поезії. Поеми. Балтимор ; Торонто : Смолоскип, 1978. 365 с.
6. Біблія. Книги святого письма Старого й Нового Заповіту. Об'єднання біблійних товариств, 1990. 1253 с.
7. Руденко М. Енергія прогресу. Вибрані праці з економії, філософії і космології / упоряд. Р. А. Руденко. Київ : Кліо, 2015. 680 с.

УДК 330.1:502.211](477)

Людмила Воробйова,
*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач сектору відділу соціокультурних комунікацій,
Наукова бібліотека імені М. В. Довнар-Запольського
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ФІЗИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ

Засновником української школи фізичної економії був С. Подолинський. Заслуга вченого полягає в тому, що він заклав основи нового підходу до аналізу розвитку людства, пов'язавши його із збереженням і нагромадженням енергії.

С. Подолинський вперше поєднав поняття праця і розвиток зі зростанням потоку вільної енергії. Ми можемо говорити про пріоритет вітчизняної науки в постановці проблем. За минулі 144 роки від дня виходу фундаментальної роботи С. Подолинського «Праця людини та її відношення до розподілу енергії» (1880) ідеї, які вперше висловив український учений, пройшли випробування часом і отримали розвиток у науці. В наш час є декілька сотень робіт, надрукованих різними авторами, де аналізується енергетична теорія.